

Владі, впливів, як свідчать про те основні події церковного життя україн[ської] авток[ефальної] православної церкви.

Волод[имир] ЧЕХІВСЬКИЙ

*ГДА СБ України, ф. 6, спр. № 67098-ФП, т. 45, арк. 82–86 зв.
Оригінал. Рукопис олівцем.*

№ 127

Протокол допиту Володимира Чехівського від 4 вересня 1929 р.

1929 р., 4 вересня, я, нижчепідписаний, показав на запитання про націоналістичний протирадянський напрямок в українській автокефальній церкві і громадянстві, та про їх сполучення в СВУ. Національне здорове життя входило у відродження української церкви в законних формах. Державна Радянська Влада не заперечувала національних форм в житті української церкви. Керуючі пригноблені народи і до національного визволення, РадВлада дала всю повноту змоги і українській церкві пройти шлях національного визволення, се б то перейти до вживання рідної мови в богослуженні.

Національне питання зпочатку в українській церкві стояло на правдивому шляху, але далі, уже після 1-го всеукр[аїнського] церковн[ого] собору, що правдиво вирішив національну справу в церкві, націоналістична частина громадянства, що потерпіла поразку на політичному полі, побачивши відроджену українську церкву, пішла до церкви з своїми націоналістичними прагненнями, хоч в відродженні церковному і не брала безпосередньої участі, і внесла в церковне життя націоналістичний напрямок, що намагався використати церкву для національного егоїзму, для підсилення націоналістичної течії в суспільстві. Одже в цьому націоналістичний напрямок переступив церковні межі, ставав на політичний шлях, супротивний радянському, бо завоював собі політичні елементи.

Цей націоналістичний напрямок в церкві сполучився з націоналістичним напрямком серед позацерковного громадянства. Найвиразніше він виявився 1924–26 рр. в Харківській групі ДОЛЕНКА. Формами виявлення його були: вплив на керівні церковні органи в окрузі і на ВПЦР, на підбір духовництва, та на проповідництво. Коли націоналістичний напрям став виявлятися, Органи Державної Влади вжили проти нього засобів застереження й попередження. Та ВПЦР, що вже була під впливом націоналістичного напрямку, стала на лінію клерикалізму, обстоюючи на громадським аналітичним ґрунті, а не на церковнім, невтручання Держави у життя церкви, се б то стала на незаконну лінію, не задовольняючи вимог Держави.

Коли ряд попереджень не вплинув на Всеукраїнську Раду, Державний Уряд ліквідував ВПЦР, а церкві дав спроможність вибрати нові вищі церковні органи. Після упадку націоналістичного напрямку в церкві, відновленні в церкві вищі церковні органи пішли вже суто церковним шляхом, відмежовуючись від націоналістичних громадських впливів. Одночасно з виявленням націоналістичного напрямку в українській церкві націоналістична течія йшла й серед позацерковного громадянства.

Ця течія в Києві відбилась серед молоді, напрямку СУМ, й серед громадянського напрямку СВУ. В націоналістичному напрямку церковному і позацерковному громадському була однаковість в настроях проти радянського змісту. Однаковість в настроях виявлялась в різних формах. В церкві виявлялась у виступах на відкритих церковних дозволених зібраннях, а в позацерковному громадянстві в незаконній організаційній формі. Спільний для обох цих форм націоналістичного напрямку протирадянській настрій, що виявився і в церковній діяльності, і в діяльності позацерковного громадянства, знайшов своє визначення, свій вислів в напрямі СВУ. За 1922–29 рр. націоналістичний напрямок позацерковних громадських кругів двічі виявляв тенденцію сполучитися з колами української автокефальної церкви. Вперше це зробила Харківська група ДОЛЕНКА у 1924–[192]6 рр. Те сполучення підряджало церковну справу націоналістичним нецерковним прагненням.

Воно зустріло з мого боку і з боку других церковних діячів заперечення і боротьбу, але не було подолане. Лише Державна Влада його ліквідувала 1926 р.

Вдруге виявило намір сполучити з націоналістичними громадськими колами і церковні кола 1926 р. СВУ. На нараді СВУ висловлено було побажання, щоб я скликав нараду з 5 осіб з мого церковного оточення. Ні завдання, ні характер наради не було визначено. Зараз же після наради СВУ я одсахнувся од тієї думки, щоб підібрати 5 осіб з мого церковного оточення і скликати нараду з них, бо я бачив Харківський приклад, з яким я вів боротьбу, а той приклад казав про неможливість, непотрібність, неприпустимість сполучення церковної справи з громадською, бо таке сполучення є суперечним завданням церкви.

Одсахнувшись від думки наради СВУ, я не вів абсолютно ніякої роботи в напрямі побажання СВУ ні серед церковного оточення, ні серед позацерковного. Фактично, в дійсності, сполучення між СВУ і церковними колами не сталося. З того ж 1926 р. українська автокефальна православна церква в своїх керівних колах і органах стає на суворо церковний шлях і одмежується від всяких націоналістичних впливів. Отже, націоналістичний напрямок, що виявлявся в церковних колах, і в позацерковному громадянстві, що виявився і в СВУ, йде вже з 1926 р. поза межами церковного життя. Так справа йшла фактично. А що я формально не відійшов від СВУ, не заявив про це, то виникало в моїй лише особі і то номінально сполучення церковного діяча з СВУ.

Тільки моя злочинна недбайливість спричинилась до того, що я тоді ж не довів справи до ясного і точного кінця, се б то, до формального невизнання і відходу від СВУ. Своїм виступом на нараді СВУ в справі самої назви СВУ я не дав цілковито виявитись в напрямку СВУ і через те і сам не міг спинити зразу справу СВУ, не добачивши тоді характеру течії СВУ. Ця течія зовсім мені чужа. Сором і безконечний жаль мучить мене, що я тоді ж лише фактично припинив стосунки з СВУ, а не завершив того і номінально, гадаючи, що вся робота СВУ припинилась. Компроміс мій стає переді мною тепер у всій своїй нікчемності, ненависний злий компроміс з чужою мені націоналістичною течією. Переоцінивши всі вияви націоналістичного напрямку і в громадських колах, і в церковних колах, і в спільному їх виявленні СВУ, я бачу і свідчу, що в тих націоналістичних змаганнях виявилась лише сліпа сила віджилої традиції, що утворилась ще в час національного гноблення в старій Росії, традиції, що дала тепер не творчу могутню живу думку, а хоровиті без провідної живої ідеї змагання в непотрібних нікчемних старих пережитих формах, змагання, що йшли в розріз з творчою роботою РадВлади і спричинилися до великого зла. Націоналістичний напрямок і в церковних колах, і в громадських колах, і в СВУ характеризується спільним їм нерозумінням РадВлади, недовірством до неї тоді, як Радянська Влада виявила і до церковної і до національної української справи творчу державну роботу.

Для Української автокеф[альної] правосла[вної] церкви Радянська Влада знесенням гнобительської, експлоататорської націоналістичної влади в Росії і на Україні дала передумови відродження, дала змогу українській автокефальній церкві здійснити визволення церкви від національного поневолення, дала можливість церкві перейти вільно на рідну мову, в богослуженні, в церковному житті дала змогу працювати церкві та її органам.

Мало того, коли в церкві почали виявлятися націоналістичні домагання, РадВлада обережно, толерантно застерігала, попереджала і тільки тоді, коли церковні кола ВПЦР залишилися на своїй нелойяльній лінії, РадВлада ліквідувала ВПЦР. І після того дала РадВлада можливість українській церкві, очистившись від націоналістичних елементів, наново обрати вищі церковні органи і жити своїм суто церковним життям.

Так і в громадським українським житті РадВлада дає виявленню національного життя нові творчі форми. Конституція СРСР та УСРР дає вирішення національного питання на Україні з забезпеченням національної творчости. РадВлада бере на себе велике історичне завдання — піднести українську культуру на рівень сучасних вимог розвитку, світового і українського пролетаріату. Українська освітня шкільна справа силами РадВлади підноситься грандіозним розмахом, невидано шириться українське видавництво і це робиться при надзвичайному напруженні бюджету. Піднімається велика справа індустріялі-

зації України, провадиться колосальної найвеличнішої ваги справа колективізації сільського господарства України. Піднесення індустріалізації на високий ступінь, а також колективізація сільського господарства України це — великий творчий фактор піднесення на вищий ступінь і національного українського життя. Розгортається вже на другий рік надзвичайна, усвідомлена, вирахована докладно, соціалістична будівнича плянова робота, наступає другий рік п'ятирічного будівничого державного пляну, рік величезніших сміливістю замірів, і величезніших завдань і величезніших досягнень пролетаріату, то буде соціалізм.

Виявляється ясна творча лінія керівної партії, її невидана у історії світу напружена спільна праця в будівництві соціалізму. Відходять, никнуть перед новим творчим життям віджилі форми минулої націоналістичної традиції, никнуть, щезають націоналістичні змагання і в громадському, і в церковному житті і лише кволим, нікчемним хоч і злочинним виявом цих змагань були і націоналістичні домагання і в церкві, і в громаді, що виявилася і в СБУ. Відчуваю і свідчу, як далеко без повороту відійшли від мене націоналістичні змагання і в церкві, і в громадському житті. Чую і свідчу, як близьке і рідне, і дороге мені соціалістичне радянське будівництво. Вже з 1928 р. після моєї відлуки од церкви і у всій моїй істоті піднялось відчуття жадоби праці в радянському соціалістичному будівництві, прокинувся в мені приспаний в перестанні роки послідовник творчого соціалізму. Всією істотою до останку прагну послужити великому ділу радянського будівництва.

Володимир Чехівський

*ГДА СБ України, ф. 6, спр. № 67098-ФП, т. 45, арк. 94-97.
Оригінал. Рукопис олівцем.*

№ 128

Додатковий протокол показів Володимира Чехівського від 8 вересня 1929 р.

1929 р. 8-го вересня, я нижчепідписаний, показав. Визнання провин моїх перед РадВладою, я дав повні в попередніх показаннях, ті визнання остаються в силі. Тепер визначаю фактами межі моїх провин:

1) В церковній діяльності моя провина в тому, що в часті полемічного характеру проти тих, хто обстоює безвірництво, се б то і проти керівної партії. Націоналістичний тон в моїх проповідях виявилосся лише в проповідях про заслуги української церкви і то було розходження з напрямком РадВлади. Велика більшість моїх промов не торкалася зовсім і тоном Рад[янської] Вла-